

BİLİŞİM İLE DÖNÜŞEN SİYASET

Süleyman GÜNGÖR

Dr., Siyaset Bilimci
drsgungor@gmail.com

Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde, özellikle internetin yaygınlaşması ile toplumsal bir dönüşüm yaşanmıştır. Toplumun dönüşümünden bütün beşerî faaliyetler gibi siyaset pratiği ve siyasal kurumlar da etkilenmiştir. Bu makalede, siyasal örgütlerdeki dönüşümü göstermek üzere; devlet, siyasal partiler ve STK'lar ile siyasal eylemin dijitalleşmesi incelenmiştir. Demokrasi açısından vazgeçilmez olması dolayısıyla yeni medyanın etkisiyle siyasal katılımın yeni biçim ve yolları özel olarak ele alınmıştır. Bilgi toplumunda siyasetin dönüşümünün demokrasiye etkileri değerlendirilmiştir. Yeni teknolojiler, temsili demokrasinin güçlenmesine hizmet edebileceği gibi otoriter bir yönetime evrilmesine de yol açabilir. Burada ulaşılabilecek noktayı iktidar, teknoloji üreticileri ve halkın tutumları belirleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, demokrasi, yeni medya, siyasal iletişim, siyasal katılım

Giriş

Bilişim alanında yaşanan teknolojik gelişmeler gündelik hayatı, beşerî ilişkileri ve toplumsal kurumları dönüştürmüştür. Bu dönüşümün sonucunda birçok kavram, tanım ve uygulamada değişime uğramıştır.

Bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim ve etkileri dolayısıyla düşünürler, yeni bir toplumsal biçime geçildiğini söyleme eğilimindedir. Tarım toplumunda yaşanan sanayi devriminin toplumsal dönüştürücü etkisi gibi, teknoloji temelli bilişim devrimi de sanayi sonrası toplumu tanımlama girişimine gerekçe oluşturmuştur (Kocacık, 2003, s. 2).

1970'lerden itibaren Daniel Bell ile başlatılabilecek bir sanayi sonrası toplumunu yeniden adlandırması, bu eğilimin somut bir göstergesidir. Bell, bu değişimi değerlendirirken, bilginin nitelik, etkinlik ve teknolojisinde yaşanan değişiklikleri göz önünde tutmuş ve bu tutum diğer toplum analizlerine de yön vermiştir. Aktif toplum, elektronik toplum, sanayi sonrası toplum, bilgi toplumu, hizmet sınıfı toplumu, üçüncü dalga gibi adlandırmalar olsa da bunların arasından bilgi toplumu tanımlaması yaygınlık kazanmış görünmektedir (Baran, 1992, s. 56-57).

Toplumsal yapının sanayi sonrası aşamaya geçmesi ve bilgi toplumu olarak adlandırılmasına neden olan dönüşüm, bilgi teknolojilerinin gelişmesi ve bilginin bir üretim faktörü haline gelmesinden kaynaklanmıştır. Sanayi toplumunda emek, toprak ve sermaye gibi kıt kaynaklara dayalı ekonomik üretim sürecine kıt olmayan, sürekli çoğalan, paylaşılabilen, bölünebilen ve çok hızlı taşınabilen bilgiye dayalı üretimin başlaması, bilgi toplumunun önemli bir ölçütüdür. Kendisi de bilgi olan teknolojideki hızlı gelişme, bilgi temelli başlayan toplumsal dönüşüm sürecini yeni eklenen araçlar sayesinde alan ve derinlik bakımından sürekli büyütmektedir (Güngör, 2017, s. 2260).

İlk bilgisayarın 1944 yılında, henüz II. Dünya Savaşı sürerken yapıldığı, ARPANET üzerinden ilk mesaj 29 Ekim 1969 tarihinde

gönderildiği, internetin 1990 yılında genel sivil erişime açıldığını belirtmek bilişimdeki gelişimi gözler önüne sermektedir (Güngör, 2012, s. 3). Günümüzde ağ yapısına bağlı, hızlı, hafif, ucuz, taşınabilir ve birden çok işlevi yürütebilen kişisel kullanımdaki akıllı teknolojilerin ulaştığı aşama ve hızı artarak devam eden bilişim teknolojilerindeki gelişmeler gündelik hayatın bir parçası durumuna gelmiştir.

Kişisel kullanımda önce telefon olarak başlayan taşınabilen iletişim teknolojisi ürünleri, bugün bilgisayar, televizyon, telefon ve genişbant internetin birleşmesiyle kullanıcılarını birer yayıncı haline de dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, kişilerin bireysel beceri ve yeteneklerini artırmaktan ibaret olmayıp bütünüyle beşeri ilişkileri, kurumları ve eylemleri etkilemiştir. Bilgi toplumu, dijital çağ veya her ne denilirse denilsin bilgi ve iletişim teknolojileri etkisi altında toplumsal dönüşüm, sanayi devrimindeki toplumsal dönüşümden daha az sarsıcı veya evrimsel sayılamaz. Bell'in tanımlamasına başvurulacak olursa; sanayi toplumunda işletme etkin kurum, işadamı etkin kişi iken yeni toplumun baskın kurumu olarak bilgi üreten merkezler olarak üniversite ve araştırma kuruluşları, baskın kişisiyse bilim adamları durumuna gelmektedir (Çakır, 2018, s. 27). Köylülerin sanayi işçisi haline gelmelerine yol açan sanayileşme, nasıl köylü üretimini yok etmediyse bilgi üretiminin yüksek katma değer kazandığı bir dünyada ağır sanayi veya kırsal üretim yok olması beklenmemelidir. Ancak bu dönem, toplumsal biçimlenişin değişmesine yol açmaktadır.

“Bilgi toplumu, sanayi toplumunun BİT etkisi ile yaşanan dönüşümün sonucunda varıldığı kabul edilen toplum tipidir. Toplumsal dönüşüm, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini ve her türlü ilişkiyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir süreçtir. Dolayısıyla “toplumsal” dönüşürken “siyasal” dönüşmesi kaçınılmazdır. Bilgi toplumunda siyasal dönüşüm, siyasetin kavramsal ve kurumsal yapısını sarsacak ölçüde siyasal ilişkilerin de değişmekte olduğu anlamını içermektedir (Güngör, 2014, s. 73).”

İnternetin bir etmen olarak toplumsal hayata girmesiyle, bilgisayarların birbiriyle bağlanarak oluşturduklarına benzer şekilde, kullanıcı bireylerin, işletmelerin ve kurumların da içiçe geçmiş ağ yapılarına katıldığı görülmektedir.

Bu arada değişimin hızlanması, zaman algısında bir değişikliğe yol açmış olmalı ki, kuşaklar arasındaki zaman dilimi 20-25 yerine 3-5 yıla inmiş görünmektedir. Bu da dijital dünyadaki göçmenlik katmanlarını artırmaktadır. Çünkü dijital devrimden önce eğitim sürecini tamamlayan kişiler, sonradan kullanmayı öğrendikleri ve sadece hayatlarını kolaylaştıran teknoloji dünyasında göçmen durumunda yaşamaktadır. Bu teknolojinin içinde doğanlar ise bilgi toplumunun yerleşikleridir. Doğal olarak bu yerleşiklik ve göçmenlik sırf yaş dilimiyle ilgili olmayıp yaşanan coğrafya, alınan eğitim, yapılan meslek, bilinen yabancı dil, elde edilen gelir, cinsiyet ve kişisel isteklilik gibi başka etkenlere de sıkı sıkıya bağlıdır. Ayrıca istek olsa da, ülkenin gelişmişlik düzeyi, cinsiyet, yaş ve gelir seviyesine bağlı olarak bilgi teknolojilerine erişebilme ve kullanma becerisinde farklılıklar görülmektedir. Bu farklılık dijital bölünme olarak tanımlanmaktadır. Bilgi çağında, yeni teknolojiye erişebilmesi bakımından yoksunluk yaşayan ülkeler ve kişiler küresel düzeyde önemsenmektedir. (Güngör, 2014, s. 83) Bundan dolayı da, dijital bölünmenin derinliğini belirleyen etkenleri gözleyen istatistikler çerçevesinde toplumların bilgi toplumuna dönüşümlerini ölçülemeye uğraşmıştır. Bu kapsamda pek çok ulusal ve uluslararası ölçme veya veri derleme çalışması yapılmaktadır.

Bilgi toplumu, küresel düzeyde olumlu olarak sunulan ve ulaşılması arzulanan bir aşamanın adı hâline gelmiştir. Küresel rekabet için kaçınılmaz, demokrasi için vazgeçilmez ve kamu hizmetlerinin sunumunda ihmal edilemez bir değer yüklenen yeni teknolojiler; bütün dünyayı kuşatmış durumdadır. Teknolojiyi üretenler tarafından bireyler, işletmeler ve devletlerin bu teknolojiyi kullanmaları özendirilmişlerdir.

Bu dönüştürücü etkiden bütün toplumsal alanlarla birlikte siyasete ilişkin kavramlar, kurumlar ve faaliyetler de payını almıştır. Bilişim etkisiyle dönüşen siyaset denildiğinde, yerleşik siyasetin bütün kavram ve kurumlarının varlığını halen koruduğu, ancak bu kavram ve kurumların dijitalleşmiş biçimlerinin de varlık kazandığı söylenebilir. Bu hallerini “e-“ öneki ile yerleşik adlarının kullanılması yoluyla tanımlama eğilimi yaygındır. E-devlet, e-imza, e-demokrasi, e-ticaret, e-posta, e-noter, e-siyaset.. Bu dönemi sadece elektronik vurgusuna bağlamak oldukça indirgemeci olacaktır. Bilginin erişimi hızlı, dolaşımı kolay, tekrar üretilmesi, paylaşılması ve depolanması ucuz hale gelince; bilginin demokratikleştiği, kamu yönetiminin şeffaflaştığı ve vatandaş denetiminin imkânlarının genişlediği gibi genel kanaatler de yeni siyasetin anlaşılması bakımından değerlendirilmelidir. Ancak yaşanan dönüşümün odağından iletişim teknolojileri olunca; siyasal sürecin iletişimsel boyutunun belirgin olarak öne çıktığı görülmektedir.

Bilgi çağında siyasetin dönüşümü kurumlar ve pratikler boyutunda incelenebilir. Bu sayede, kavramların dönüşümü ve yeni terimlerin doğuşu da gözlenebilecektir. Bu makalede öncelikle siyasetin kurumsal yapısındaki değişime ilişkin gözlemler değerlendirilecektir. Ardından siyasetin yeni yol ve yordamları ele alınacaktır.

Siyasetin Kurumsal Yapısında Değişim

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi siyasal kurumların örgütlenmelerini ve işleyişlerini değiştirmiştir. Bu değişimde, yerleşik kurumların öngörüsünden çok teknolojinin ve onu kullanmaya alışmış kişilerin zorlaması önemli bir rol üstlenmiştir. Değişimin örgütsel yapıya ilk aşamada yansımaları, kamu kurumları ve siyasal parti merkezlerinin bilgi işlem birimleri oluşturması şeklinde ortaya çıkmıştır. Yeni teknoloji, yeni uzmanlarını ve bunların çalışacağı yeni iş alanlarını beraberinde getirmiştir.

Bilgisayar ve internet bağlantısı iletişimin araçlarını ve ortamını değiştirdiğinde iletişimin taraflarında da değişiklik yaşanmıştır. Temel

değişiklik, temsili demokrasinin zorunlu unsuru olan seçimlere ilişkin işleyişte yaşanmıştır. Adayların belirlenmesi sürecinden seçmen tercihlerinin şekillenmesine kadar, temsilcilerin iki seçim arasındaki faaliyetlerinin izlenmesi ve denetlenmesi ya da kamusal karar süreçlerine birey ve sivil toplumun katılım yolları çeşitlenmiş ve çoğalmıştır. Bu çeşitlilik, yukarıda değinildiği gibi örgütsel yapı değişimi yanı sıra örgütsel davranış biçimini yeniden kurgulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu yeni dönemde, bilişim teknolojilerinin katılımıyla, yerleşik işleyişlerin yanına elektronik iş akışları da eklenmiştir.

Bilgi toplumuna geçiş olarak kavramsallaşan bu dönüşüm süreci, gelişmiş ülkelerin öncülüğünde bütün dünyaya ve ticari, sınai, siyasi vs mümkün olan bütün insani faaliyetlere yaygınlaşması için ulusal ve uluslararası politikalar uygulamaya konulmuştur. Ülkemizde bilgi toplumuna geçiş, politika metinlerinde “e-dönüşüm” olarak tanımlanmıştır. Bu amaçla stratejiler ve eylem planları oluşturulmuş ve takip edilmiştir. Keza Avrupa Birliği eAvrupa ve eAvrupa+ girişimleri ile bu dönüşümü sağlamaya girişmiştir (Güngör, 2012, s. 10-14).

Siyasetin kurumsal yapısı terimiyle bu çalışmada, insanların siyasal etkinliklerinin eseri olarak üretilmiş örgüt yapıları ifade edilmektedir. Siyasal nitelikli örgütleri en genel şekliyle devlet, siyasal partiler ve STK olarak ayırarak e-dönüşüm süreçlerini izlemek mümkündür.

Devletin elektronik dönüşümü

Devlet kavramının tanımı tartışmalarına girişmeden genel geçer bir tanım vermek gerekirse şu söylenebilir. Devlet; sınırları tanımlı bir ülkede yaşayan halkın kendileri ve toplumla aralarındaki ilişkiyi tanımlama otoritesine sahip, gerektiğinde zor kullanma tekelini elinde tutan ve diğer ülkelerdeki bu nitelikli örgütlere karşı tümüyle bağımsızlık iddiasıyla varlığını ifade eden bir örgüttür. Bu tanım çerçevesinde devlet örgütlenmesinin içinde merkezi hükümet ve onun yerel birimleri, yerel yönetimler, yerinden

yönetim kuruluşları, yasama ve yargı kurumlarının tümünü içine almaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bu kurumların tamamında dönüştürücü etkisini göstermiştir.

Ülkemizdeki bilgi toplumuna geçişi hızlandırmak üzere hayata geçirilen e-dönüşüm projeleri, hem Türk toplumunu bilgi toplumuna dönüştürmeye hem de kamunun bu yönde dönüşümünü koordine etmeye yönelmiştir. Türkiye'nin e-dönüşümünün ve e-devlet faaliyetlerinin kısaca gözden geçirilmesi durumunda; dünyanın 1970 ve 1980'lerde başlattığı kamu hizmetlerinde ve bürokratik işlemlerde otomasyon çalışmalarına ancak 1990'ların sonlarında girildiği görülmektedir (Avşar & Öngören, 2010, s. 173). Bu kapsamda 1998 yılında başlayan Kamu-Net girişimi, 2001 yılında TÜBİTAK öncülüğünde Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı-TUENA'ya dönüşmüş ve bir eylem planı hazırlanmıştır. Bu dönem uluslararası kuruluşların da e-dönüşüme öncülük ettiği ve Türkiye'nin de AB tarafından aday ülkeler için başlatılan eAvrupa+ Girişimine katıldığı bir zaman dilimidir. Bu dönemden itibaren bilgi toplumunun bireylere, işletmelere, sivil topluma ve devlete sunduğu fırsatlar öne çıkarılmıştır. Ülkemiz de uluslararası kuruluşlar ile uyumlu bir şekilde e-dönüşüm sürecini politikalarına yansıtmıştır. 2003 yılında başlatılan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve bunun devamı niteliğinde çalışmalar kesintisiz sürmüştür (Güngör, 2012, s. 10-12).

Daha öncesinde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından koordine edilen ve Türk Telekom eliyle yürütülen bilgi toplumuna dönüşüm ve e-devlet çalışmaları, 1 Kasım 2011 tarihli ve 28102 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kanun gücünde bir düzenlemeye konu olmuştur. Burada bakanlığın görevleri arasında *"Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak e-Devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu hizmetlere ilişkin eylem planları yapmak,*

koordinasyon ve izleme faaliyetlerini yürütmek, gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu kapsamda ilgili faaliyetleri koordine etmek” görevi de sayılmıştır. Bu görev, 10/7/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 474 üncü maddesinde aynen tekrarlanmış ve Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına verilmiştir.

Ancak ülkemizdeki e-dönüşümü koordine etmek üzere DPT bünyesinde 2003 yılında Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuş, bu daire DPT’nin Kalkınma Bakanlığına devriyle birlikte aynı görevlerle bakanlığa aktarılmıştır. 8/6/2011 tarihli ve 27958 sayılı (1. Mükerrer) Resmi Gazete’de yayımlanan 641 sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, *“Bilgi toplumuna ilişkin politika, hedef ve stratejileri hazırlamak, bu alanda kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve özel sektör arasındaki koordinasyonu sağlamak ve uygulamayı etkin bir biçimde yönlendirmek”* görevini Kalkınma Bakanlığına vermiştir (Bilgi Toplumu Dairesi, 2014). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kapsamında Kalkınma Bakanlığının kapanması ile bu dairenin varlığı da ortadan kalkmıştır. Yukarıda anılan 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 527’nci maddesinde *“Kamunun dijital dönüşümünü (e-devlet dönüşümü) koordine etmek”* Dijital Dönüşüm Ofisine görev olarak verilmiştir.

Bilgi toplumu ve e-dönüşüm çalışmaları Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının görev alanında kalmış görünmektedir. Bu durumda; ya 2011 yılında yayımlanan bakanlıkları düzenleyen KHK’larda iki bakanlık arasında yetki çatışmasına yol açılmış veya bugün bazı görevler sahipsiz bırakılmış olmalıdır. Her iki durumda da, bilgi toplumu stratejisi ve eylem planı çalışmalarının özenle yürütüldüğünü söyleyebilmek zordur. Başlı başına 2006-2010 dönemi planından sonra ancak 2014-2018 dönemine ilişkin planlama yapılabildiği ve 2014 planının ancak 2015 yılı Mart ayında yayımlanabilmiş olması dolayısıyla başlığının revize edildiği bilgileri yürütülen çalışmanın titizliğini sergilemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015). Ayrıca Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme

Bakanlığı tarafından hazırlanan 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı 19 Temmuz 2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır (UDHB, 2016). Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı e-Devlet Hizmetleri Dairesi tarafından yönetilen bir internet sitesinde yer alan ifadeler ülkemizin e-dönüşüm sürecine ilişkin güncel strateji belgesi, plan ve eylem planı konusunda zenginliğini sergilemektedir.

“e-Devlet politikalarının çerçevesini belirleyen strateji planlarına ek olarak, “Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı”, “Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023”, “2014-2023 Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi”, “2014-2023 Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi”, “Türkiye Afet Müdahale Planı”, “2016-2018 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı” gibi diğer sektörel / tematik strateji belgelerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarında, hükümet programlarında, siyasi partilerin hazırladıkları belgelerde, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası kuruluşların raporlarında e-Devlet ile ilgili çeşitli hedeflere, projelere ve eylemlere yer verildiği görülmektedir (UDHB, 2018).”

Yeni bir kurumsal yapı olarak Dijital Dönüşüm Ofisi henüz faaliyete geçmemiştir.

Ülkemizdeki e-devlet çalışmaları ekonomik gelişmeye ve rekabet gücüne sağlayacağı katkı odaklı bir strateji çerçevesinde sürdürülebilir büyüme ile bunu sağlayacak teknolojik ve insan kaynakları altyapısının hazırlanması amacıyla başlamıştır (DPT, 2006, s. 5-6). 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı da ekonomik büyüme ve istihdam merkezli ve X. Kalkınma Planı hedefleriyle uyumlu bir politika ortaya koymuştur. Bu yaklaşım Avrupa Komisyonu tarafından 2010 yılında başlatılan Avrupa için Sayısal Gündem Girişimi ve AB'nin Avrupa 2020 Stratejisinde yer alan akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümeyi hedefleriyle de örtüşmektedir. Bu strateji de BİT etkisinin toplumsal ve ekonomik hayata daha yoğun nüfuz etmesini sağlamaya yönelirken, bireylerin bu teknolojiyi kullanabilme becerilerinin artırılması ve internet bağlantısına erişim imkânlarının genişletilmesi ile kamu

hizmetlerinin daha etkin bir şekilde dijital ortamda sunulmasını öncelikli hale getirmiştir. Bunun yanı sıra, bilgi ve kişisel veri güvenliği strateji belgesinde vurgulanan bir konu haline gelmiştir. İşletmeler için e-ticaret önemsenirken, kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık, “kurumlar arasında bilgi ve belge paylaşımıyla tek duraklı, bütünleşik ve yüksek nitelikli e-devlet hizmet sunumu” ve sosyal, ticari ve akademik faydaları olan kamu verilerinin üçüncü taraflara paylaşımı temel alınmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2016, s. 15-36).

Ülkemizdeki e-devlet kapısının hizmet verdiği portal, 2012 yılında tarafımızdan gözlemlenmiş ve şu değerlendirme yapılmıştır: *“turkiye.gov.tr, henüz beklenen içerik zenginliği ve işlevsellikten uzak görünmenin yanı sıra, temel kullanıcı olan vatandaşlara tanıtım açısından da yetersiz görünmektedir* (Güngör, 2012, s. 36).” Bu değerlendirme, e-devlet hizmetlerine ilişkin tanıtım, görsellik ve kullanıcı dostu tasarım eksikliklerinin yanı sıra sunulan hizmet içeriğinin sayısal ve nitelik bakımından yetersizliğine dayanmıştır. *“05 Mart 2012 tarihinde 39 kurumun toplam 304 tane hizmetine bu kapıdan ulaşıldığı ve 12.123.846 kayıtlı kullanıcı olduğu bildirilmektedir. Bu hizmetlerin genelde bilgilendirmeye dönük olduğu ve bunu aşan işlemlerde e-imza ya da mobil imza gerektiği görülmektedir. Bir çok hizmet için ise, ‘www.turkiye.gov.tr’yi terk ederek, profil bilgileriniz ile kullanıcı girişi yapmış olarak ilgili kurumun web sayfasına yönlendirileceksiniz’ uyarısı verilerek kullanıcı e-devlet kapısından ayrılmaktadır* (Güngör, 2012, s. 39-40).”

17 Kasım 2018 tarihi itibarıyla Türkiye’de e-devlet hizmetlerine kayıtlı kullanıcı sayısı 40.681.767, e-devlet kapısından sunulan hizmet sayısı 3.972, mobil hizmetlerin sayısı 1.872 ve hizmet sunan kurum sayısı 474’e ulaşmıştır (turkiye.gov.tr, 2018). Ayrıca e-devlet şifresi almak, unutulmuş şifreyi güncellemek kolaylaştırıldığı gibi ucuzlatılmıştır. Bu arada e-imza, m-imza ve kayıtlı elektronik posta (KEP) kullanımının bireyler ve ticari kuruluşlar tarafından daha fazla benimsendiği, e-devlet kapısında hizmet listelerine ilişkin bir

koleksiyonun ötesine geçildiği ve doğrudan hizmetlere ulaşılır hale geldiği, e-devlet ortamında taleple başlatılan hizmetin aynı platformda tamamlanabildiği görülmektedir.

Kamu hizmetlerinin sunulması dışında, bilgi toplumu kavramının siyasal karşılıklarından birisi de, devlet kurumunu daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirmesidir. Bu anlamda, vatandaşın kamu kurumuna ve kamu görevlilerine karşı güçlenmesini sağlayan, kamunun karar ve işleyiş süreci hakkındaki bilginin erişime açılmasıdır. Kurumsal bilgi varlığının internette paylaşılması, kamu alımlarının şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesi, yeni personel alımına dair imkân ve ölçütlerin belirliliği gibi noktalar, bilgi toplumunda demokrasinin derinleşmesine destek vermektedir. Bilginin vatandaşla paylaşılması, idarenin şeffaflaşması ile doğrudan ilgilidir ve uygunsuzlukların hukuki ya da siyasi olarak hesabının sorulabilmesi için zemin oluşturmaktadır. Ülkemizde bilgi edinme hakkı, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ve doğrudan kurumların yetkililerine erişebilen dijital kanalların (e-posta, çağrı merkezi, sosyal medya takibi vs) yayılması da önemlidir. E-devlet hizmetlerinin dışında, kamu kurumlarına başvuru yolları, şekilleri ve yapılan başvurunun cevaplanıncaya kadar izlenebilir olması da dijital devletten beklenti haline gelmiştir.

Özellikle yerel hizmetler konusunda akıllı kent uygulamaları, gündelik hayat konforunu, güvenliği veya zaman planlamasını etkilediği için doğrudan vatandaşa ulaşan niteliği dolayısıyla önemlidir.

Bilginin demokratikleşmesiyle demokrasinin güçlenmesi beklentilerini, yürütme dışında yer alan ve devlet erkini paylaşan yasama ve yargı organları tarafından da bilgi teknolojilerinin etkin kullanımı yükseltmiştir. Yasama organının günlük çalışmaları, milletvekil-lerinin bu bağlamda sergilediği etkinlikler, idareyi denetlemeye yönelik faaliyetler ve yasama organının iç idaresindeki işleyiş de bilişim araçları ile kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Yargı sürecinin de dijital ortamda yürütülmesi, hem yargılama

sürecinin hızlanmasına hem tarafların sürece ilişkin bilgilendirilmesine hem de kişilerin kendilerine ilişkin yargısal süreçleri izlemelerine hizmet etmektedir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunu kamu kurumlarının hazırlıkları yanı sıra vatandaş ve işletmelerin de hazır olmaları önem taşımaktadır. E-imza, e-tebligat, KEP gibi uygulamaların yaygınlaşması, kamu hizmetlerinin dijitalleşmesini hızlandırabilmesi için gereklidir. Ayrıca kamu kurumlarının aralarında bilgi paylaşımı ve e-hizmet işleyişinde işbirliği için kamu bilgi teknolojileri altyapısı ve yazılım hazırlıklarının belli bir koordinasyon içerisinde yürütülmesi kaçınılmazdır. Aksi takdirde, farklı kamu kurumları arasında işbirliği sağlanamadığı gibi, kamu kaynaklarının israfı anlamına gelen mükerrer yatırımlar da yapılabilecektir.

Siyasal örgütlerin dijitalleşmesi

İnternet kullanımının yaygınlaşması, sosyal mecraların çeşitlenmesi, yakınsama sonucunda akıllı cihazların bütünleşik fonksiyon üstlenmesi ve genişbant bağlantının ucuzlayıp kapsamının genişlemesi siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) da dönüşümüne sebep olmuştur. Partiler ve STK yapıları, üyelerinin aynı program ve eylem etrafında toparlanmasına bağlı olarak varlık gösterebilen örgütlenmelerdir. Dolayısıyla yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlar, bu çerçevede siyasi kuruluşların işlerini kolaylaştırmaktadır.

Partilerin bilişimden etkilendiği aşama, faaliyetlerini içeren bir internet sayfası oluşturmalarından itibaren başlamaktadır. Siyasi partilerin izleyicilerini yürüttükleri siyasi etkinlikler konusunda bilgilendirmek üzere sosyal medya uygulamalarını yoğun olarak kullandıkları, hem sosyal mecralarda canlı ve tekrar paylaşımlar ile hem de doğrudan bu amaçla oluşturulmuş sayfalarından IPTV yayıncılığı yaptıkları, youtube üzerinden yayıncılık yürüttükleri görülmektedir. İnternet sayfalarında partinin tanıtımına yarayacak bilgiler, tarihçe, kadrolar, tüzük, program, bildirimler, raporlar,

açıklamalar, liderlerin haberleri, faaliyetlerden görüntü kayıtları gibi pek çok malzemeyi içeren dijital kütüphane yer almaktadır. Bu yayınlar temelde tek yönlü, bildirimler içermektedir. Sosyal medya uygulamaları, partiler ve politikacılar açısından üyeler ve kamuoyundan geri bildirim almak için de iş görmektedir (Güngör, 2014, s. 74).

Bir taraftan da teşkilatlanma çalışmalarının ve üyeleriyle kurulan iç iletişimin dijitalleştiğine şahit olunmaktadır. Türkiye’de siyasal partilerin üye kayıt işlemlerinin ilçe kademesinde yapılması, Siyasi Partiler Kanununu 42 nci maddesinde açıkça belirtilmiş olmakla birlikte, kişiler partilerin internet sayfaları üzerinden üyelik kayıt talebini iletebilmektedir. Üyelerin aidat ödemeleri ve gönüllülerin bağışları için bu sayfalarda yönlendirmeler bulunmaktadır. Üye kaydının dışında, konu veya bölge esaslı gönüllülerin başvuru ve buluşma ortamı oluşturulmaktadır. Siyasal partinin kendi e-posta veya kısa mesaj listesine üye olunma yolları, parti haberlerini izlemek için geliştirilen mobil uygulamalar da internet sayfasından duyurulmaktadır. Üyelerin şifreyle bağlanarak parti yöneticilerine ulaşabildiği, gerektiğinde aday belirleme sürecinde eğilim tespiti için kullanılabilen iç iletişime dönük uygulamalar kullanılmaktadır.

E-posta ve kısa mesaj hizmetleriyle, örgüt ile üye arasında anlık ve kesintisiz iletişim sağlanabilmektedir. Bu yanılla bakıldığında, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan siyasal partiler açısından yerel teşkilatlar, sadece kendi bölgelerinde temsilen bulunan irtibat noktaları anlamına gelemeye başlamıştır. Çünkü genel başkan, parti sözcüsü veya seçim döneminde aday doğrudan üye veya seçmen ile temas kurabilmektedir. Aynı şekilde genel merkezin belde ve ilçe düzeyindeki teşkilatlarla doğrudan iletişimi dolayısıyla il merkezi örgütlenmesinin de anlamı tartışılabilir. İnternet kullanımı ve sosyal medya analizleri, konum bilgileri, yaş, ilgi alanı, cinsiyet gibi kişisel bilgiler sayesinde; her bir mesajın özelleştirilmiş kitleye yönlendirilmesi de mümkündür. Küreselleşme ile at başı giden bilişim sayesinde; siyasete yerel unsurların yansımalarına teknik

altyapı sağlanırken, merkez organlarına doğrudan üyeye ulaşma imkânı sunduğu için merkezileşmeyi güçlendirmiştir.

Yeni medyanın mekân uzaklığı, zaman farklılığı ve sosyal statü mesafesini ortadan kaldıran etkisi (Uygun & Akbulut, 2018, s. 76), yayınların görselliğinden ve hareketliliğinde artış ve bireylerin gizlenmiş kimliklerle etkileşim imkânı siyasal parti faaliyetlerini de etkilemiştir. Siyasal partilerin de sosyal medya takipçilerinin ve izlenme sayısını artırma çabaları yayınlarına yansımaktadır. Bu alanda, önceden şekillendirilmiş mesajları, görselleri veya etiketleri paylaşmak üzere görevli veya gönüllü örgütlü kullanıcıların birlikte hareket etmelerine gayret edildiği izlenmektedir. Twitter’da gündem oluşturma çabaları bir bakıma partiler eliyle yürütülen sanal miting gibi görünmektedir.

Siyasal partileri etkileyen bütün yanlar, STK örgütlenmelerini ve faaliyetlerini de etkisi altına almaktadır. Bunun dışında; kendi çıkar veya gündemleri doğrultusunda siyasal karar süreçlerini etkilemek ve kamuoyunda destek bulmak için yeni medya bütün zeminler STK’lar tarafından kullanılmaktadır. Bu beceriyi kuvvetlendirmek için Sivil Toplum Geliştirme Merkezi tarafından “Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi” yayınlanmış ve STK’lara iyi uygulama örnekleri gösterilirken olası riskler konusunda uyarılar yapılmıştır (Binark & Köker, 2011, s. 22-33, 90)

STK’ların dijitalleşmesinde siyasal partilerden farklı bir boyut daha dikkat çekmektedir. Siyasal partilerin uymaları gereken ve şekli olarak birbirlerine benzemelerine yol açan yasal kurallar bulunurken, STK yapılanması daha esnek niteliktedir. Bu da, doğrudan doğruya sanal ağ yapısı içerisinde örgütlenme imkânları sunmaktadır. Bilişim desteği siyasal partilerin merkezîyetçiliğini güçlendirirken, sivil oluşumları merkezsiz hale getirebilme potansiyelini taşımaktadır. Bu noktada olmayan ya da gölge örgütlerden bile söz edilebilir. Olmayan örgüt ifadesine örnek vermek gerekirse; “TC Adli Sosyal Medya Hesapları Örgütü”nden söz etmek gerekir. Ülkemizde bazı kamu kuruluşlarının ad ve

amblemelerinde T.C. ibaresinin kaldırılmasına yönelik hükümet girişimi karşısında, pek çok sosyal medya kullanıcısı adlarına T.C. kısaltmasını yerleştirmiş ve bunu herhangi bir örgütlenmeye gitmeden yapmıştır. Keza hacker gruplarının da bu kapsamda değerlendirilmeleri mümkündür.

Facebook grupları, e-posta grupları ve hatta whatsapp grupları yeni tip olmayan örgütler olarak değerlendirilebilir. Boş zaman etkinliği için randevulaşmak amacıyla oluşturulmuş bir iletişim grubu, ortak bir konu etrafında oluşturulmuş bir facebook grubu veya ortak ilgilerini geliştirmek için paylaşım yapılan bir e-posta grubunun sergilediği görüntü, ortak konuları siyasallaşınca birer siyasal örgüte dönüşebilecektir. Bu değerlendirme, örgüt vurgusu yapılmadan yargı kararlarına da yansımış görünmektedir. Örneğin il valisine hakaret içeren whatsapp grubundaki paylaşımı, bir ilçe milli eğitim müdürünün öğretmenliğe döndürülmesine sebep olmuş ve idare mahkemesi yapılan işlemi onamıştır. Habere göre; *“kurulan WhatsApp grubunu lağvetmesi gerektiği”* de mahkeme kararında yer almaktadır (NTV). 15 Temmuz 2016 tarihindeki ihanet girişiminin örgütlenmesinde de mobil mesajlaşma uygulamalarının kullanıldığı ortaya çıkmıştır (Hürriyet, 2016).

Dijital ağlar sayesinde örgütlenmenin esnek, zaman ve mekândan bağımsız, düşük maliyetli ve konu odaklı olmaları, demokrasi açısından çoğulculuğu pekiştiren bir avantaj sağlamaktadır. Yeni medya özellikle muhalif hareketlerin kullanabilmeleri için uygun araçlar üretmektedir. Arap Baharı eylemleri bunun küresel düzeyde örneğini oluştururken, ülkemizdeki Gezi Parkı Olayları da sosyal medya ile yaygınlaşmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde ortak talep sahibi kişilerin birlikte hareket etmeleri, görüş alışverişi yapmaları, eylem planlamaları, düşüncelerini yaymaları ve eylem çağrılarını kamuoyuna duyurmaları kolaylaşmıştır. Bunu kısaca örgütlenmenin kolaylaşması olarak tanımlamak mümkündür. Bu kolaylığın kapsamını topluca özetlemek gerekirse, sanal olarak

toplanaarak örgütün buluşması için bir mekâna ihtiyaç duyulmaması, dijital zeminlerde yapılacak tartışmalar ile örgütlenme ihtiyacını doğuran ortak çıkar ya da hedefin tanımlanması, bu ortak çıkar ya da hedefin kamuoyuna duyurularak katılan kitlenin genişletilmesi, hedefe ulaşmak için hareket planı yapılması, plan doğrultusunda çaba harcanması, toplananlar adına sözcülük yapacak üyelerin belirlenmesi ve bu aşamaların da kamuoyuyla paylaşılması sıralanabilir. Bilişim araçları, bir sosyal hareketin doğumu, şekillenmesi ve eylemlerine ev sahipliği yapabilmektedir.

Dijital ortamda varlık gösteren örgütlerin alışılmış iktidar olmaya ya da iktidar kullanıcılarına dönük iddiaların dışında, yerel veya küresel olabilecek sınırlı bir konu çevresinde katılımcı bireylerin tekil tercihlerine odaklanmış durumdadır (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 70). Bu yanıyla yeni medya örgütlenmek için kişilerin önündeki coğrafi engelleri ve ekonomik zorlukları ortadan kaldırmaktadır. "Popüler gazete ve televizyonlarda sözcülerini yeterince bulamayan fikir akımlarına ilişkin internet siteleri ve gruplarının ise, dışı kapalı sanal gettoler olarak varlığını sür-dürdüğü görülmektedir. Bu sitelerin demokratik çoğulculuğun birer parçası olduğunu kabul etmek gerekir (Güngör, 2012, s. 104)." Ayrıca sanal ortamda kullanıcıların gerçek kimlikleri gizleme imkânı dolayısıyla muhalif hareketler için bir ölçüde serbestlik sağlamaktadır. Bu durum internet ve sosyal mecraların yasadışı faaliyetler ve terörist oluşumlar için de uygun ortam oluştur-maktadır.

Bu boyutu, iktidara yeni teknolojileri kullanarak güvenlik gerekçesiyle kişisel özgürlük alanını izleme ve müdahale etmesine hizmet etmektedir. Bilgi toplumunu aynı zamanda, özel ya da kurumsal aktörler tarafından gerçekleştirilen bütün faaliyetlerin dijital iz bırakmalarından dolayı herkesin gözetlenebildiği bir teknoloji evresini ifade etmektedir. Dolayısıyla çoğulcu demokrasiye hizmet edebilecek ve adem-i merkezियeti güçlendirecek potansiyele sahip bilgi ve iletişim teknolojileri merkezियetçiliğin şiddetlendiği, farklı olanların tespit edilebildiği ve "öteki"nin

hareket alanının daraldığı bir otoriterliğin aracı haline gelebilecektir (Dolgun, 2008, s. 190-194).

Siyasal Eylem Dönüşümü

Bilişim etkisiyle siyasetin dönüşümü, 21. Yüzyıl dünyasında küreselleşme kavramı ile birlikte değerlendirilmelidir. Dolaşıma konu olan insan, mal, hizmetle birlikte bilginin ön plana geçmesi ve bu bilginin ticari meta olarak değerinin olması önemlidir. Ancak küreselleşme, ekonomi dışı görülebilecek birçok alandaki bilginin önlenemez dolaşımını, kolayca erişilmesi ve yayılmasını bünyesinde taşımaktadır.

Çevre sorunları küresel boyutta bir “dünya kamuoyu” oluşmasına şahit olunan ilk ortak sorun alanını oluşturmuştur. Küreselleşmeye hizmet eden teknoloji ve araçlar, küreselleşme karşıtlığını bayrak edinen sosyal hareketlerin de küresel bir nitelik kazanmasını zorunlu kılmış ve karşıtlarının eylemlerine taşıyıcılık yapmıştır. Örneğin finansal kapitalizmin eleştirisi olarak kendisini gösteren 2011 yılı yaz sonunda patlayan “Wall Street’i İşgal Et” eylemleri, internet ve yeni iletişim kanallarını kullanıp eylemini dünyaya duyurmuştur. Bu eylemlerin, yeni medyayla ilişkisi ve Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da zincirleme devam eden Arap Baharı hareketlerinin bir halkası sayılması göz ardı edilememelidir (Güngör, 2012, s. 66-68). Bu olaydan daha erken dönemlere ilişkin küreselleşme karşıtları da bilişim araçları ile küresel işbirlikleri yapmışlardır. Dünya Ticaret Örgütü çatısı altında yapılan GATT anlaşmasına karşı yürütülen “anti-MAI” hareketinin Türkiye ayağında yer alan bazı e-posta gruplarının yazı ve paylaşımlarına bugün bile internetten www.antimai.org sayfasından erişilebilmektedir. Bunun dışında küreselleşme karşıtlarının küresel örgütlenmesine ilişkin başka örnekler de bulunmaktadır (Çopuroğlu & Çetin, 2010, s. 74-80).

İnternet dolayısıyla ağlar tarafından sarmalanmış yeni toplumsal yapıda bu teknolojinin kullanımı, bireylerin gündelik hayatının bir parçası haline gelmiştir. İletişim araçları sadece bilgi

paylaşımı için değil, örgütlenme ve sosyal hareketlerin doğaçlama yapmasına imkân yaratmaktadır. Yeni örgütlenme biçiminde, hiyerarşi piramidi yıkılmış ve otorite üyelerin kendiliğinden sorumluluk üstlenmelerine dağılmış durmaktadır (Tangün & Polat, 2017, s. 376-378). İnternet kullanımı, internete bireysel erişebilirlik ve otoriteye güvensizlik birleşince; merkezsiz, leadersiz ve ön tanımlı bir stratejiye dayanmayan örgütlenme şekillerini üretmiştir.

Yeni medya, ortak düşüncedeki bireylerin iletişimine ve örgütlü hareket etmelerine imkân sağladığı gibi yerleşik örgütlerin çalışma ve eylemlerini de dönüştürmüştür. Yukarıda sanal miting benzetmesi yapılan twitter gündem çalışmaları buna örnektir. Ayrıca internet ve genişbant bağlantının yaygınlaşması ve ucuzlaması sonucunda; siyasal propagandanın yöntemleri de zenginleşmiştir. E-posta, kısa mesaj veya reklam içeriklerinin; alıcıların yerleşim yeri, yaşı, cinsiyeti, mesleği vs niteliklerine göre özelleştirilebildiği düşünülürse, siyasal propagandanın hedef kitleye isabet ihtimali yükselmiştir.

Sınırlı sayıda basılıp dağıtılabilen fiziksel afiş ile sınırsız biçimde güncellenebilen ve sınırsız olarak dağıtılabilen sosyal medya paylaşımları maliyeti açısından karşılaştırılamayacak avantajlar sunmaktadır. Basılı materyalle taşınamayan ses ve video, internet medyasında hızlı ve çeşitlendirilerek seçmene ulaştırılmaktadır. Yerleşik propagandada kaynak merkezietçi iken, dijital ortamda ileti kaynağı çok merkezli hale gelmiştir. Diğer taraftan hedef kitle, belirli bir zaman ve mekân ile tanımlanabilirken şimdi bu sınırlılıklardan bağımsız olarak mesajlar yayınlanmaktadır. Herhangi bir köy kahvesindeki sohbetin youtube veya periscope gibi yayın ortamları ya da facebook, twitter ve instagram gibi sosyal medya hesaplarından canlı, video ya da tekrar yayın yollarıyla tüm dünyaya ulaşabilmektedir. Mesaj kaynağının takipçileri, bu yayınlarını kendi takipçilerine aktararak tali yayıncı durumuna gelebilmektedir. Yeni medya aracılığıyla üretilmiş bir mesaj, artık bilişim teknolojilerinde veri durumundadır ve tekrar tekrar yayımlanarak sürekli yeniden üretilebilmektedir.

Yeni medyanın bütün kullanıcılara sağladığı bir başka imkân ise haberin, olayın, sözün ya da görüntünün zamandan bağımsız olarak tekrar erişilebilmesi ve hedef kitleye yeniden sunulabilmesidir. Bu imkân, seçilmişlerin demokratik denetimi açısından da değerlidir. Çünkü politikacıların eskiden seçim kampanyasında söyleyip geçtikleri vaatler artık kayıt altındadır. Böylelikle o vaatleri önemseyen seçmen kesimlerince konunun unutulması daha zor hale gelmiştir. Keza siyasi aktörler açısından zaman içerisindeki tutarsızlıkların da gözden kaçırılması ihtimali azalmıştır. Böylelikle vatandaşın elinde bir denetim ölçütü olarak verilen sözler dururken, bu sözlerin internet ortamlarında dolaşımında olduğunu bilen politikacılar için de özdenetim hatırlatıcısı rolü üstlenmektedir.

Yeni medya araçları, bilginin dolaşımına hizmet ederken bireysel kullanıcıların, kendisine benzemeyen ve farklı düşünen kişilerin varlığının farkına varmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla demokratik çoğulculuğun bireyler tarafından da kabullenilmesini, farklı çıkar, görüş ve beklentiler arasında uzlaşma arayışını kolaylaştırmaktadır. İletişim teknolojileri dolayısıyla yaşanan toplumsal, bireysel ve kurumsal dönüşümün izdüşümü olarak siyasal kültürde değişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, dijital evren yeni bir kamusal alan biçimi olarak değerlendirilmelidir. Habermas tarafından vurgulandığı gibi, demokratik toplumlarda herkes için bağlayıcı olan kurallar, ancak vatandaşların eşit katılımına açık ve özgür iletişim fırsatına sahip oldukları bir ortamda “kamusal müzakere” ile belirlenebilir (Erdoğan, 2012, s. 29)

Bilginin dolaşımında kullanılan bütün avantajlar aynı zamanda çarpıtılmış bilgiyi (dezenformasyon) de hızlandırmıştır. Siyasal rekabetin zaten aşına olduğu “bilginin gizlenmesi, kısmen gizlenmesi, değiştirilerek aktarılması, çarpıtılması veya aksinin bilinmesinin sağlanması gibi davranışlar” BİT desteğiyle daha kullanışlı araçlara kavuşmuştur. İletişimin görselliğini artıran teknolojik altyapı ve fotoğrafın dijitalleşmesi sayesinde, kurgulanmış fotoğraflar bilgi ağlarında dolaşıma sürülebilmektedir. Bu

zeminlerde siyasal rakiplerin duyulmasını istemeyeceği haber, bilgi, video ve iddialar kolayca yer edinebilmektedir. (Güngör, 2014, s. 82). İnternet, sosyal medya, forum ya da yorum platformlarında doğruluğu belirsiz haberlerin yayınlanması durumunda, haksızlığa uğrayan kişiler için çözüm de kolay olmamaktadır. Geleneksel basın ve yayın organlarında işleyen tekzip uygulamasının yeni medyada tatmin edici bir karşılığı bulunmamaktadır. Kaldı ki; adı geçen kişi ve kurumların bu yayından zamanında haberdar olmaması kuvvetli ihtimaldir. Tekzip ya da yargı yoluna gidilmesi bile, hakkında çarpıtılmış bilgi yayınlanan kişinin lehine olmayacaktır. Çünkü tekzip veya yargı süreci, ilk haberi duymayanların haberdar edilmesi gibi bir sonuç doğmaktadır. Bu durum, iki yanı keskin bıçak gibi duran internetin “kara propaganda” kampanyalarına ev sahipliği yapmasına sebep olmaktadır.

Bilgi teknolojileri ve internet, bireylere dünyadaki gelişmelerden haberdar olmalarını sağlarken, aynı zamanda kendilerinin de bir yayıncı haline gelmelerini sağlamaktadır. Elinde internete bağlı bir akıllı telefon bulunduran herkes yazdığı blog veya sosyal mecrada üzerinden gazeteci, youtube ve diğer sosyal mecralar üzerinden TV yayıncısı gibi hareket edebilmektedir. Yeni medyanın bütün araçlarını kullanan yerleşik medya, basın mesleğinin gerektirdiği etik kurallarını bu mecrada da takip ederken bireysel yayınlarda haberin teyidi veya diğer etik ilkelerin gözetilmediği ortadadır. Özel hayatın gizliliğinin ihlali, onur kırıcı ve hakaret içeren ithamlar ile doğruluğu belirsiz haberlerin yayılması gibi olaylar bu ortamda yer almaktadır. Sosyal medyada maskeli, trol veya klon kimlikler ve sosyal botlar üzerinden yapılan yayıncılık ise, yeni teknolojinin siyasal alana eklediği sorunlu bir boyuttur.

Troller, daha önceki bir tanımlama çalışmamızda ifade edildiği gibi, uzun zaman dilimlerini sosyal mecralarda çevrimiçi olarak geçiren, oldukça hareketli, girişken tavırlı, birden çok hesap kullanan kişilerdir. Bu troller nadiren gerçek adlarını kullanır, genel olarak karşısındakini tahrik edici veya özendirici kavramları ya da harf ve sayı gruplarını kendilerine takma ad olarak seçerler. Yayın

davranışlarında en çok gözlenen durum; propaganda malzemesi olabilecek resim, video, GIF, alıntı, haber gibi paylaşırlar ve başka kullanıcıların yayınlarına kışkırtıcı yorumlar yaparlar. Propaganda sürecinde trol hesaplar; savundukları parti, aday veya anlayışın görünürlüğünü artırıp rakiplerin dikkatini dağıtarak izleyicilerin gözünde rakiplerin güvenilirliklerini sarsmaya yönelirler. (Schwarz, 2017)(Güngör, 2017, s. 2269). Troller ellerindeki çakma hesapları (fake account) özellikle rakipler hakkında olumsuz, yıpratıcı ve suçlayıcı paylaşımlar yapmak için kullanılmaktadır. Bu paylaşımların içeriğinin doğru olması şart değildir.

E- Katılım

Demokrasilerde vatandaş ile devlet arasındaki iletişimin varlığı, bireylerin kamusal kuralları doğru bulması duygusunu ve devlet erkini kullananların otoritesinin meşruiyetini pekiştirmektedir. Karşılıklı güveni sağlayan iletişime, bilgi teknolojileri çok yönlü olarak aracılık etmektedir. Daha önce yaptığımız (Güngör, 2012, s. 61) bir tanımı tekrarlırsak; “(s)iyasal katılım vatandaşın devlet ve diğer örgütlü yapıların içinde işleyen karar sürecinde ve kararların uygulanmasında kendi çıkar ve fikirlerini etkin kılmaya yönelik eylemli çabaların bütünüdür ifade eder.” Başka bir yerde (Güngör, 2017, s. 2261) ise siyasal katılım davranışlarını etkin ve edilgen diyerek ikiye ayırmayı önerdik: “Siyasal katılımı, bireyin diğer bireyleri ya da örgütleri kendi kanaati yönünde etkilemeye çalışmasına etkin katılım ve kanaat oluşturmak için adaylar, örgütler ve diğer bireylerin görüşlerini öğrenmeye yönelik izleyici duruşunu edilgen katılım olarak ikiye ayırmak mümkündür.” İletişim teknolojileri siyasal katılımın her iki davranış kalıbı için güçlü bir altyapı oluşturmaktadır.

Yeni medya, demokrasinin temel sorunlarından birisiyle doğrudan ilgilidir. Vatandaşın yeterli bilgiye sahip olması sorunu; bilginin ucuzlaması, dolaşımının serbestleşmesi ve erişimin önündeki engellerin kalkması sayesinde çözülmüş görülebilir. Bilgi sahibi olabilmek yollarının genişlemesi, edilgen katılımı tercih eden

vatandaşların işini kolaylaştırmaktadır. Ancak yukarıda söz edilen çarpıtılmış bilgi ve internet haber kaynaklarının iktidar, teknoloji üreticileri veya sermaye tarafından kontrol ediliyor olması, bu konuya ilişkin aşılması gereken yeni sorunları ortaya çıkmıştır. İnternet ağlarında dolaşan bilgilerin seçim yapacak bireyler tarafından izlenemeyecek bir sayısal düzeye erişmiş olması, ortamda bol bilginin varlığına rağmen bilgiden mahrum bireylerin artmasına yol açmaktadır. “Malumat bombardımanı” altında kalan bireylerin kitlesel olarak cehaleti, özgür karar veren birey anlayışına büyük darbe vurmaktadır. İnternet bireyin çaresiz kalacağı bir hız ve yoğunlukta dolaşan bilgiyi barındırırken; birey karar alma sürecinde yine uzmanların veya kanaat önderlerinin yönlendirmesine açık / muhtaç durumda kalmaktadır.

Kamuoyunun bilgiye erişiminin kolaylaşması, e-devlet uygulamaların çoğalması ve bilgi edinme yollarının çeşitlenmesi sonucunda kamusal etkinliklerin daha şeffaf hale gelmesi ve vatandaşın denetim alanının genişlemesi beklenmektedir. Bireyler tarafından kamu kurumlarının ve siyasal sorumluların denetlenmesi siyasal katılımın önemli bir bölümünü oluşturur. Bununla ilgili kayda değer uyarılar olduğunu unutmamak gerekir. Bilginin sayısal çokluğu, bilgilerde nitelik yükselmesinin güvencesi değildir. Dolaşıma giren bilginin, iktidar, sermaye veya teknoloji üreticisi tarafından önceden yönlendirilmesi başka bir çekince alanıdır. Bu kaygılar eşliğinde şu tespit önem kazanmaktadır: *“Yeni medyanın sağladığı olanakların siyasal katılımın niteliğine katkısından ziyade iktidar çevrelerinin amaç ve çıkarlarına katkısı öne çıkmaktadır (Çakır Berzah, 2017, s. 61-64).”*

Denetim ve şeffaflık ile bağlantılı ve yeni medyanın desteği ile güçlenen başka bir katılma şekli de, siyasal kurumlar ile vatandaş arasındaki geri bildirim ilişkisidir. Kamu kurumlarının vatandaş denetimine açık tutulması açısından ülkemizde bilgi edinme hakkı, CİMER, TBMM'nin e-dilekçe uygulamaları ile Kamu Denetçiliği Kurumu ile Kişisel Verileri Koruma Kurulu varlıkları bakımından

düşünce olarak değerlidir, ancak etkinliklerinin incelenmesi yerinde olacaktır.

İnternet forumları, sosyal medya, bloglar ve video paylaşım uygulamaları sanal bir kamusal alanda farklı çıkar, düşünce ve beklentilerin ifade edilmesine imkân verirken, bireylerin ötekini anlamasına hizmet etmektedir. *“Siyasal tartışma yapılabilen ortamların çoğalması, kişilerin kendi iddialarını dile getirebilmeleri ve karşı iddialara cevaplar verebilmeleri dolayısıyla siyasal sistemin meşruiyetini güçlendirmektedir.”* E-müzakere pratiğinin demokrasiye katkılarını küçümsemeden, taşıdığı riskleri fark etmek gerekir. Troller, sosyal botlar ve çakma hesaplar tarafından yönlendirici ve saldırgan hareketler, sanal ortamlardaki müzakerenin niteliğini düşürürken gürültüyü artırmaktadır. (Güngör, 2017, s. 2268).

İnternet tabanlı örgütlenme ve eylemlilik imkânlarına yukarıda değinilmiştir. Yine de e-katılım noktasında varlıklarını zikretmek gerekir. Yeni örgüt tiplerinde ve yerleşik örgütlenmelerde, iç iletişim araçları ayrıca vurgulanmalıdır. İç iletişim kanalları, örgüt içerisinde karar sürecine üyelerin, paydaşların ve çalışanların katılımı sağlanabildiği gibi, yürütülen çalışmalar ve alınan kararların örgüt içinde benimsenme veya tartışılarak güncellenmesi yönünde işletilebilir.

Siyasal aktörlerin kendilerini tanıtmaya ve propaganda araçlarının çeşitlenmesi siyasal katılma sürecinde dijital imkânların katkısı olarak değerlendirilmelidir. Yeni medyadaki propaganda faaliyetleri, seçmenleri hem fiilen hem de sanal ortam etkinliklerine çağırılmaktadır. Gündem oluşturma girişimleri de genel olarak yerleşik ya da sanal örgütlenmelerin çağrısıyla başlatılmakta ve kitlesel bir sosyal medya kullanıcısı bu çağrıya kulak verince başarıya ulaşmaktadır. Propaganda faaliyetlerinde sosyal medyanın etkinliğinin öne çıkmasında, bu uygulamaların kendi aralarında kurdukları paylaşım kapıları etkili görünmektedir. Örneğin instagram üzerinden yapılan bir paylaşım, aynı zamanda facebook

veya twitter hesabına da yansiyabilir ya da youtube kanalındaki video diğer sosyal medya hesaplarından paylaşılabilir. Bu uygulamaların birlikte kullanılması aynı zamanda, taraftarlarca her bir mesajın tekrar paylaşılabilmesini kolaylaştırmaktadır. Seçimlere katılımın artırılması, her aday için önemlidir. Sosyal medya, oy vermeyi özendirmek için de işlev görmektedir. Temsili demokraside seçimler en önemli katılım faaliyeti durumundadır.

Siyasal eylemin dönüşümü, bilişim teknolojileri sayesinde karar sürecine kesintisiz katılma imkânlarını beraberinde getirmiştir. Bireyler ve STK oluşumları tarafından önemsenen sorun, düşünce veya tercihlerin siyasal alana taşınması yeni siyasal eylem biçimlerinde etkinlik kazanmaktadır. Örneğin sosyal medyada gündem oluşturma kampanyası, internet üzerinden imza kampanyası ve karar alıcılara doğrudan ulaşan mesajlar gibi girişimler; hükümet veya parlamento üyelerinin dikkatini çekmektedir. Ancak e-katılımın en tartışmalı aşamasını seçimlerin elektronik ortamda yapılmasıdır.

E-seçim, oy verme, oyların sayım ve dökümü ile seçim sonuçlarının belirlenmesi işlemlerinin internet bağlantısı veya oylama makineleri kullanılarak bilgisayar üzerinden yapılması anlamına gelmektedir. ABD'nin bazı eyaletlerinde ve bazı Avrupa ülkelerinde e-seçim uygulamaları görülmektedir. E-posta yoluyla oy kullanılması örnekleri de vardır. E-seçim yaşlı ve engelli seçmenlere sağladığı kolaylık dolayısıyla övülmekte, ancak kullanıldığı seçimler ve ülkeler arttıkça itirazlar ortaya çıkmaktadır. Kullanılan yazılımın güvenilirliği, bilgi güvenliği, dış fiziksel ve yazılımsal saldırılara karşı dayanıklılığı yanı sıra gizli oy, açık tasnif ilkesinin ihlal edilmesi, seçmenin kimliğinin gizli kalması ancak itiraz durumunda oy sayımının doğrulanabilmesi gibi demokrasinin özüne dokunan itirazlar ve kaygılar ortaya çıkmaktadır. E-seçim yazılımının oyları değiştirip değiştirmediğini seçmenlerin denetlemesi mümkün olmayacaktır. Ancak yazılımın bütün kodlarını inceleyecek uzmanlar tarafından denetlenebilmesi demokratik denetimi gölgelemektedir. Ayrıca bütün seçmenlerin bilgisayar kullanabi-

leceğini varsaymak gerçekçi olmayacağı gibi, bilgisayar kullanmaya zorlanmaları başka bir demokrasi açığı üretmektedir (Güngör, 2017, s. 2270). Seçimlerin elektronik yollarla yapılması, bilgi çağı coşkısına uygun olsa da, demokrasi açısından kaygılar doğurmaktadır. Ancak oylama makineleri ve e-seçim yazılımları, karar verici olmayan istişarî nitelikte halkoylamalarında kullanılabilir. Böylesi kullanımlar, bilgi çağında hayata geçeceği umulan e-demokrasinin önemli bir unsuru olabilir. Temsili demokrasinin bünyesindeki sorunlardan bir kısmı, doğrudan halkın oylarıyla güçlendirilebilir ve plebisitçi açılımlar yapılabilir. Burada da halk, seçeneklerin belirlenmesinde söz sahibi olmayıp yalnızca onay ve ret kanaatini bildirmesi dolayısıyla demokrasinin en büyük risklerinden olan demagogların yönlendirmesiyle otoriter yönetimlere kapı açılabilir. Zira demokrasi, plebisitçi yoluyla çoğunluğun baskısı altına alınabilir.

Siyasal katılım, demokrasinin varlık şartıdır. Teknolojinin katılma yollarını genişletmesi, demokrasinin güçlenmesine hizmet edecektir. *“İlerleyen teknoloji iki açıdan kullanılabilir. Teknoloji bireysel hak ve özgürlüklerin gelişmesi için kullanılıyorsa, insanın özgürleşmesine, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması için kullanılıyorsa köleleşmesine yol açabilecektir* (Kocacık, 2003, s. 2).” Bu iki seçenektan hangisinin öne geçeceğini, iktidarın uygulamaları ve halkın buna karşı sergileyeceği duyarlılık belirleyecektir.

Sonuç ve değerlendirme

İnternet, bilgi toplumunun ideolojisi olarak da tanımlanan küreselleşmenin birincil aracı durumundadır. Sanayi toplumu için esas olan girişimci ile malların ve kısıtlı ölçüde hizmetlerin dolaşımı dünya ekonomisinin gündemini oluşturmakta iken, emeğin ve nihayet ekonomik bir değer kazanan bilginin dolaşımı küreselleşmenin bir göstergesi halini almıştır. Bilgi, sermaye, sermayedar, mal ve hizmetlerin dünya çapında serbest dolaşımı için uluslararası ekonomik ve siyasal yapılar, birlikler ve kuralların ortaya çıkması da, dünyanın zengin ekonomilerinin talep ve zorlamaları ile

olmuştur. Bilgi toplumu aşamasında, Soğuk Savaş'ın blokları dağıldıktan sonra ortaya çıkan yeni dünya düzeninde örneğin Dünya Ticaret Örgütü, NATO'dan daha belirleyici roller üstlenmiştir.

Dünya ekonomisi, ticareti ve siyasetini dönüştüren bilgi ve iletişim teknolojileri toplumu dönüştürücü bir devrim etkisi sergilemiştir. Sanayi toplumu sonrasını tanımlarken, yaygın kullanılan adlandırmalardan birisi bilgi toplumu olmuştur. Bilgi toplumunda birey ile birey, birey ile devlet, şirketler ile devlet ve devlet ile devlet ilişkileri değişmiştir. Yeni teknolojiler, özellikle internet etkisinde yaşanan bu değişimi kısaca siyasetin dönüşümü olarak tanımlamak yerinde görünmektedir.

Bilişim etkisinde siyasetin dönüşümü, bireyin siyasal algı, ilgi ve eylem biçiminin değişmesini; devletin, siyasal partilerin ve STK yapılarının görünüm ve işleyişlerine yeni unsurlar eklenmesini ve siyaset pratiğinin eylem ve örgütlenme tarzlarının farklılaşmasını kapsamaktadır. Yeni teknolojiler ve elektronik uygulamalar, denetlenebilir olması ve şeffaf yönetimi desteklemesi ve katılım yollarını genişletmesiyle temsili demokrasinin bazı açmazlarını aşmaya hizmet edebileceği gibi, iktidarın gözetim ve yönlendirme aracına dönüşerek demokrasinin otoriter bir yönetime evrilmesine yol açabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri, hızla ilerlemeye ve beşeri bütün ilişki ve kurumları değişime zorlamaya devam edecektir. Bunların demokrasiye hizmet etmesi, iktidar ve teknoloji üreticilerinin iyi niyeti ile halkın temel özgürlüklere sahip çıkma bilinciyle doğrudan bağlantılıdır.

Kaynakça

Avşar, B. Z., & Öngören, G. (2010). *Bilişim Hukuku*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.

Baran, A. G. (1992, Aralık). Sanayi Sonrası Enformasyon Toplumu Üzerine Tartışmalar. *Haxettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1-2), s. 53-69.

- Bilgi Toplumu Dairesi. (2014). *Bilgi Toplumu Dairesi Hakkında*. 11 17, 2018 tarihinde <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/bilgi-toplumu-dairesi-hakkinda/> adresinden alındı
- Binark, M., & Köker, L. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Çakır Berzah, M. (2017). *Siyasal Güdüm ve Medya*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Çakır, M. (2018). Bilgi Toplumu Kuramları ve Prekarya Tartışmaları. M. Çakır (Dü.) içinde, *Bilgi Toplumu Tartışmaları* (s. 19-114). İstanbul: Pales Yayınları.
- Çopuroğlu, Y. C., & Çetin, B. N. (2010). Yeni Sosyal Hareketlr Paradigması Bağlamında Türkiye'deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtlarla Karşılaştırılması. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 12(1), s. 67-100. Kasım 15, 2018 tarihinde http://www.sosyolojidernegi.org.tr/s/2300/i/copuroglu_cetin_yeni_sosyal_hareketler.pdf adresinden alındı
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- DPT. (2006). *Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)*. Ankara: DPT.
- Erdoğan, M. (2012). Müzakerci Demokrasi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 25-43.
- Güngör, S. (2012). *Bilgi Toplumu ve e-Dönüşüm Sürecinin Demokrasi Üzerine Dönüştürücü Etkisinin Analizi*. Ankara: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. <https://www.btk.gov.tr/uploads/thesis/bilgi-toplumu-ve-e-donusum-surecinin-demokrasi-uzerine-donusturucu-etkisinin-analizi.PDF> adresinden alınmıştır
- Güngör, S. (2014). E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Güz(39), s. 68-89.
- Güngör, S. (2017). Siyasetin @ Hali: Dilital Çağda Siyasal Katılım. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), s. 2259-2273.
- Hürriyet. (2016, 8 10). *Bylock nedir? Neden bu kadar popüler?* 11 21, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/bylock-nedir-bylock-yazismalari-nasil-yapiliyor-40243208> adresinden alındı
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Bilgi Toplumu Stratejisi Proje ve Katılımcılık Portalı*. 11 17, 2018 tarihinde <http://www.bilgitoplumustratejisi.org/tr> adresinden alındı
- Kalkınma Bakanlığı. (2016). *2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

- Kocacık, F. (2003, Mayıs). Bilgi Toplumu ve Türkiye. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), s. 1-10.
- NTV. (21, 11 2018). *WhatsApp grubu müdürü yaktı*. 11 21, 2018 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/whatsapp-grubu-muduru-yakti_T1V3jg5jUGDAyrebGQpfQ adresinden alındı
- Schwarz, K. (2017, 2 9). <https://www.boell.de/de/2017/02/09/trolle-influencer->. 11 24, 2018 tarihinde https://www.boell.de/de/2017/02/09/trolle-influencer-evangelisten?dimension1=ds_digitaler_wahlkampf adresinden alındı
- Tangün, Y. A., & Polat, F. (2017, Mayıs). Gezi Ruh'u'nun Psikolojisi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(27), 374-388.
- Turan, E. (2017). *Siyaset*. Konya: Palet Yayınları.
- turkiye.gov.tr. (2018, 11 17). 11 17, 2018 tarihinde <https://www.turkiye.gov.tr/> adresinden alındı
- UDHB. (2016). *2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı*. Ankara: Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı.
- UDHB. (2018). *e-Devlet Hakkında*. 11 17, 2018 tarihinde <http://www.edevlet.gov.tr/e-devlet-hakkinda/> adresinden alındı
- Uygun, E., & Akbulut, D. (2018). Karnavalesk Kuramı ve Instagram Ortamına Yansımaları. *e-Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi - ejNM*, 7389. 10 8, 2018 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/443869> adresinden alındı